

Dudzińska, Bożena / Rakowski, Witold

Migracje ludności miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki w latach 1990-2000

Rocznik Żyrardowski 2, 253-265

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Bożena Dudzińska
Witold Rakowski

Migracje ludności miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki w latach 1990–2000

Wstęp

Historia ruchów wędrowniczych należy do najstarszych zjawisk społecznych. Pomimo bogatego dorobku naukowego stan wiedzy w tym zakresie nie daje podstaw do uogólnień i syntezy¹. Ruchy migracyjne są rezultatem indywidualnych decyzji podejmowanych przez migrantów, na które oddziałują różnorodne czynniki makro- i mikrosocjalne².

Migracje ludności najbardziej ze wszystkich procesów demograficznych reagują na zmianę warunków społeczno-ekonomicznych. W okresach ożywienia gospodarczego wzrasta się przepływ ludności między regionami ze wsi do miast, w okresach zastoju gospodarczego maleje intensywność migracji³. Czy takie zjawisko ujawnia się także w mikroskali – pragną to udowodnić autorzy w niniejszym opracowaniu⁴.

Położenie Grodziska Mazowieckiego w strefie podmiejskiej Warszawy⁵ ma istotny wpływ na kierunki przemieszczania ludności, dlatego uważamy samo miasto i jego gminę za interesujący obiekt badań.

¹ E.Z. Zdrojewski, *Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w Polsce w latach 1975–1996*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000. W książce zawarta jest bogata literatura związana z migracjami ludności.

² Modele migracji, „Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej”, zeszyt, Instytut Geografii PAN, Warszawa 1972.

³ W. Rakowski, *Migracje ludności wiejskiej w okresie zastoju w rozwoju gospodarczym Polski (na przykładzie woj. radomskiego)*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wsi Radomskiej”, Radom 1987 oraz W. Rakowski, *Zmiany w strukturze przestrzennej migracji ludności Polski w latach 1989–1994*, „Monografie i Opracowania” nr 411, SGH, Warszawa 1997 oraz W. Rakowski, *Migracje stałe ludności województwa suwalskiego w warunkach nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej*, „Rocznik Naukowy” Wyższej Szkoły Służby Społecznej, tom III, Suwałki 1999.

⁴ Jest to poprawiona i skrócona wersja pracy licencjackiej B. Dudzińskiej, napisanej pod kierunkiem prof. W. Rakowskiego w Wyższej Szkole Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie.

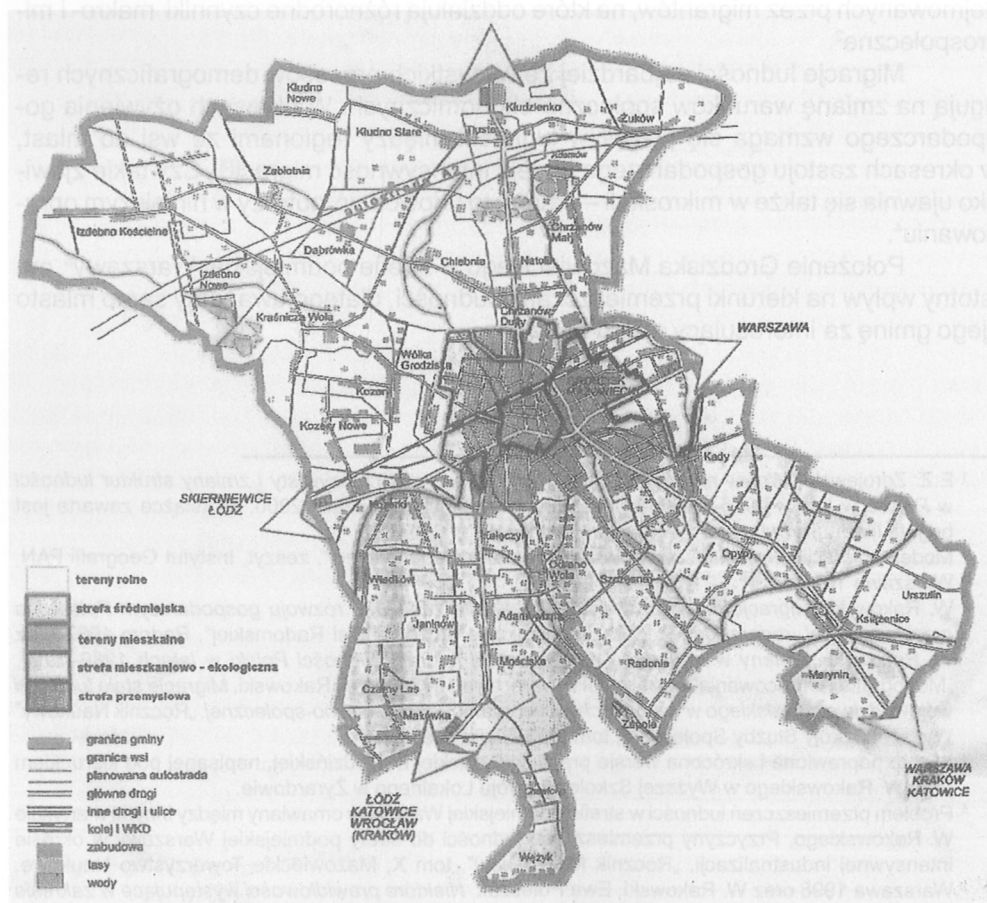
⁵ Problem przemieszczeń ludności w strefie podmiejskiej Warszawy omawiany między innymi w artykule W. Rakowskiego, *Przyczyny przemieszczeń ludności do strefy podmiejskiej Warszawy w okresie intensywnej industrializacji*, „Rocznik Mazowiecki”, tom X, Mazowieckie Towarzystwo Naukowe, Warszawa 1998 oraz W. Rakowski, *Niektóre prawidłowości występujące w zakresie przemieszczeń ludności w strefie podmiejskiej Warszawy*, „Biuletyn” IGS nr 2, Warszawa 1980.

Charakterystyka Grodziska Mazowieckiego

Gmina Grodzisk Mazowiecki zajmuje powierzchnię 107 km², w tym samo miasto 13,2 km². W skład gminy wchodzi 33 wsie (rys. 1), z których część jest bardzo atrakcyjna, jeśli chodzi o lokalizację hurtowni, magazynów, zakładów produkcyjnych i usługowych, jak również pod budownictwo mieszkaniowe i letniskowe. O atrakcyjności decyduje położenie blisko Warszawy, walory krajobrazowe, cena ziemi, podatek od nieruchomości, połączenia komunikacyjne. Grodzisk Mazowiecki leży w odległości 30 km od centrum Warszawy, 10 km od trasy szybkiego ruchu Warszawa –

GIMNA GRODZISK MAZOWIECKI

Rys. 1. Gmina Grodzisk Mazowiecki

Poznań, 8 km od trasy szybkiego ruchu E – 67 Warszawa – Katowice, 15 km od trasy Warszawa – Kraków. Część terenów wiejskich przylega do tych ciągów komunikacyjnych. Ponadto trasa planowanej autostrady Berlin – Moskwa ma przebiegać przez teren gminy (rys. 1), a zjazd do miasta będzie usytuowany w odległości 4 km od centrum Grodziska Mazowieckiego. Korzystne usytuowanie miasta i gminy w podsystemie komunikacyjnym ułatwia względnie łatwe dotarcie do centrum aglomeracji warszawskiej – głównego rynku pracy – jak też na lotnisko Warszawa – Okęcie, co wspólnie ma bardzo ważne znaczenie. Ponadto połączenia z Warszawą zapewniają pociągi podmiejskie PKP, WKD⁶ i autobusy, w tym również prywatne. Walory przyrodnicze gminy stanowią atrakcyjne miejsce dla lokalizacji budownictwa mieszkaniowego i letniskowego. Ponadto na terenie gminy zlokalizowanych jest szereg zakładów pracy, takich jak:

- Grodziskie Zakłady Farmaceutyczne „POLFA”⁷,
- Danfoss – duński koncern automatyki grzewczej,
- Frito – Lay – spółka Pepsico produkująca chipsy,
- Trouw – Nutrition – holenderski koncern produkujący dodatki paszowe,
- Amerplast – spółka z kapitałem fińskim produkująca opakowania,
- Hiestandt – piekarnia szwajcarska,
- Harribo – niemiecki koncern produkujący słodycze,
- Globi – supermarket – spółka belgijska,
- Firmenich – szwajcarska firma produkująca zapachy i dodatki spożywcze,
- Raben – firma spedycyjna.

Grodzisk Mazowiecki znalazł się w czołówce spośród 12 miejscowości z województwa mazowieckiego, wyłonionych w opracowanym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, rankingu atrakcyjności inwestycyjnej średnich i małych miast Polski⁸.

Do lokalizacji w Grodzisku Mazowieckim nowych zakładów przemysłowych i usługowych przyczyniły się stworzone przez gminę dogodne warunki dla realizacji wszelkiego rodzaju budownictwa. Gmina jest przyjaźnie nastawiona do nowych mieszkańców i inwestorów. Intensywnie rozbudowuje infrastrukturę, do której należy zaliczyć: sieć wodociagową, gazową, drogi utwardzone, komunikację miejską. Czynniki te między innymi zadecydowały, że władze samorządowe stworzyły dużą zachętę pod budownictwo mieszkaniowe w postaci ulg podatkowych związanych z kosztami budowy. W kierunku wschodnim Grodziska Mazowieckiego rozwija się wielorodzinne budownictwo mieszkaniowe, gdzie powstało duże osiedle Grodziskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Jest to jedna z najtańszych ofert budownictwa wielorodzinnego na zachód od Warszawy. Wielkość mieszkania i standard wykonania w dużej mierze zależały od klienta. Czas oczekiwania na mieszkanie był stosunkowo krótki. W mieszkaniach wybudowanych przez spółdzielnię mieszka około 7 tys. osób.

⁶ M. Poniatowska-Jaksch, Jan Kosiński, *Warszawska Kolej Dojazdowa jako środek transportu aglomeracji warszawskiej*, „Rocznik Żyrardowski”, tom I, Żyrardów 2002.

⁷ W. Rakowski, Teresa Gocał, *Rozwój Grodziskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” w Grodzisku Mazowieckim w latach 1945–1986*, w: *100 lat Grodziskich Zakładów Farmaceutycznych Polfa*, Grodzisk Mazowiecki 1987.

⁸ www.inbgr.edu.pl

Na terenie gminy prężnie rozwija się budownictwo domków jednorodzinnych. Szczególną uwagę przyciąga eleganckie osiedle Czarny Las, malowniczo położone wśród drzew i zieleni, z unikalnymi projektami domów. Pełna infrastruktura, działki od 1500 m² (8 ha lasu z centrum sportowym, jezioro i brytyjski pub).

Liczba, rozmieszczenie i różnorodność obiektów kultury oraz organizowanych form życia kulturalnego sprawia, że mieszkańcy miasta i okolic mają możliwość zaspokajania różnorodnych zainteresowań i potrzeb w tym zakresie. Istniejące w mieście obiekty sportu dają dobre możliwości uprawiania wielu dyscyplin, w tym sportu kwalifikowanego oraz wypoczynku. Do najważniejszych obiektów należą: hala sportowa, pływalnia miejska „Wodnik” oraz boiska sportowe otwarte. Na terenie miasta znajduje się nowoczesny „Szpital Zachodni” dla 360 pacjentów. Ponadto gmina posiada duże walory krajobrazowe i historyczne, liczne zabytki, wiejskie dwory, kościoły, cmentarze; szlaki piesze wśród charakterystycznego krajobrazu mazowieckiego, w tym śladami malarza ziemi grodzieńskiej – Józefa Chełmońskiego⁹.

Zachowany do dziś krajobraz kulturowy gminy kształtował się w końcu XIX i początku XX wieku. Do rejestru zabytków zostało wpisanych 9 stanowisk archeologicznych. Najcenniejszymi obiektami archeologicznymi o własnej formie krajobrazowej są: częściowe grodzisko z wałami we wsi Chlebnia oraz kurhan z okresu wpływów rzymskich w okolicach wsi Kozery – Folwark¹⁰. Tak więc mieszkańcy gminy mają zapewnione wiele atrakcji bez konieczności udawania się do Warszawy czy innych ośrodków.

Tak wiele nakładających się czynników pozytywnych wpływa właśnie na atrakcyjność osiedleńczą gminy i ciągły wzrost liczby mieszkańców, powodowany między innymi przez migrację ludności.

Napływ i odpływ ludności

W latach 1990–2000 do Grodziska Mazowieckiego napływało z innych terenów Polski (w tym także z gminy macierzystej) od 309 osób w 1991 r. do 574 w 1999 r. i odpływało od 263 osób w 1991 r. do 426 osób w 1993 r. (tab. 1).

Zarówno w napływie, jak i w odpływie nie widać wyraźnych tendencji wzrostu lub spadku liczby osób przemieszczających się do miasta i z miasta. Stąd też i saldo migracji było bardzo zmienne w czasie. W każdym razie w rozpatrywanym okresie 11 lat tylko w jednym roku wystąpiło niewielkie ujemne saldo migracji, a w pozostałych latach było dodatnie i miało istotny wpływ na przyrost ludności w Grodzisku Mazowieckim. W odniesieniu do 1000 mieszkańców natężenie napływu kształtowało się w granicach od 12,5 do 22,3, a odpływu od 10,7 do 15,4 (tab. 1).

Również na tereny wiejskie gminy Grodzisk Mazowiecki napływ ludności, jak i odpływ był bardzo zróżnicowany w poszczególnych latach. Wielkość napływu

⁹ Szerzej na temat atrakcyjności lokalizacyjnej Grodziska Mazowieckiego – patrz praca licencjacka Marioli Pytlak, *Atrakcyjność lokalizacyjna miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki*, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Żyrardów 2002.

¹⁰ Szerzej na ten temat patrz: *Dzieje Grodziska Mazowieckiego*, pod redakcją J. Kazimierskiego, Wyd. Geologiczne, Warszawa 1989.

Tabela 1. Liczba i nasilenie migracji ludności miasta Grodzisk Mazowiecki w latach 1990–2000

Lata	Napływ	Odływ	Saldo	Mobilność na 1000 mieszkańców	
				Napływ	Odływ
1990	411	288	123	16,6	11,6
1991	309	263	46	12,5	10,7
1992	512	313	199	20,6	12,6
1993	507	426	81	20,3	17,1
1994	394	285	109	15,8	11,4
1995	377	385	8	15,1	15,4
1996	412	328	84	16,4	13,1
1997	545	387	158	21,6	15,3
1998	523	319	204	20,5	12,5
1999	574	342	232	22,3	13,3
2000	548	379	169	21,3	14,7
Ogółem	5112	3715	1397	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUS.

w 1999 r. była przeszło trzykrotnie większa niż w 1991 r. Odływ był bardziej stabilny w czasie i kształtował się w granicach od 92 osób w 1994 r. do 158 w 1997 r. (tab. 2) Odływ ludności z gminy w latach 1990–1992 oraz w 1995 był wyższy niż napływ. Jednak wraz z rosnącą atrakcyjnością osiedleńczą terenów wiejskich saldo to od 1996 r. było dodatnie i przyczyniało się w sposób istotny do wzrostu potencjału demograficznego gminy.

Tabela 2. Liczba i nasilenie migracji ludności w gminie

Lata	Napływ	Odływ	Saldo	Mobilność na 1000 mieszkańców	
				Napływ	Odływ
1990	97	133	- 36	11,8	16,3
1991	71	122	- 51	8,7	14,9
1992	159	167	- 8	19,6	20,6
1993	183	130	53	22,5	16,0
1994	127	92	35	15,6	11,2
1995	137	156	- 19	16,8	19,1
1996	163	130	33	20,0	15,9
1997	227	158	69	27,4	19,1
1998	265	115	150	30,7	13,3
1999	269	109	160	30,8	12,5
2000	244	122	122	27,3	13,7
Ogółem	1942	1434	508	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUS.

Podstawowe kierunki migracji ludności gminy Grodzisk Mazowiecki

Sprawą interesującą może być fakt skąd ludność napływa na teren gminy (łącznie wieś i miasto) oraz dokąd odpływa. Odpowiedź na to pytanie ograniczać się będzie tylko do 2000 r.

Pomijając migracje zagraniczne to w napływie na teren gminy zdecydowanie przeważała ludność miejska. Dotyczyło to zarówno obszarów sąsiednich, jak też pozostałych kraju (tab. 3). Zaskakuje stosunkowo duża liczba, jaka napłynęła z Warszawy. Koszty budownictwa zarówno blokowego, jak i typu willowego, jednorodzinnego są o wiele niższe aniżeli w Warszawie. Do tego dochodzą walory przyrodnicze i stosunkowo dobre połączenie komunikacyjne z Warszawą. Czyli w ogólnej liczbie napływających w 2000 r. co czwarta osoba pochodziła z Warszawy, co świadczy o silnej więzi między miastem a gminą Grodzisk Mazowiecki ze stolicą. Również w odpływie Warszawa jest ważnym ośrodkiem osadnictwa, ponieważ co piąta osoba opuszczająca miasto i gminę Grodzisk Mazowiecki w 2000 r. osiedlała się w stolicy, czyli dwukrotnie mniej niż w powiatach sąsiednich (tab. 3)

Tabela 3. Podstawowe kierunki migracji ludności gminy Grodzisk Mazowiecki (miasto + wieś)

Wyszczególnienie	Napływ			Odpływ		
	M	K	razem	M	K	razem
Ogółem	389	403	792	222	279	501
W tym:						
a) powiaty sąsiednie:						
– miasta	119	115	234	46	94	140
– tereny wiejskie	28	44	72	43	45	88
b) Warszawa	91	106	197	47	56	103
b) pozostałe tereny:						
– miasta	89	80	169	63	53	116
– wieś	52	42	94	21	28	49
c) zagranica	10	16	26	2	3	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ewidencji ludności.

Oznaczenia: M – mężczyźni
K – kobiety.

W sumie jednak w wyniku przemieszczeń omawiana gmina uzyskała z Warszawą saldo dodatnie (94 osoby). Być może 2000 r. był wyjątkowy w zakresie przemieszczeń ludności ponieważ oddano do użytku na terenie gminy znaczne zasoby mieszkań, z których część przejmowali mieszkańcy Warszawy, ale jednocześnie niektórzy mieszkańcy miasta Grodzisk Maz. i jego gminy wybierali Warszawę jako miejsce zamieszkania. Istnieje zatem wzajemny przepływ ludności między terenem omawianej gminy a Warszawą, co prowadzi do tworzenia się silnych związków społecznych.

Gmina Grodzisk Mazowiecki uzyskała także dodatnie saldo w przemieszczeniach ludności z powiatami sąsiednimi. Dotyczyło to jednak tylko miast powiatów sąsiednich, z którymi uzyskało saldo dodatnie (94 osoby), a z terenami wiejskimi niewielkie saldo ujemne (4 osoby). Również gmina Grodzisk Mazowiecki była atrakcyjnym obszarem osadnictwa dla mieszkańców innych terenów Polski, o czym świadczą uzyskane dodatnie saldo z miastami (53) i ludnością wiejską (45).

Struktura demograficzna migrantów

Z punktu realizacji celów, jakie gmina ma realizować, nie jest sprawą obojętną, jaka ludność napływa i odpływa. Otóż z danych zawartych w tab. 3 wynika, że zarówno w napływie, jak i odpływie przeważały kobiety, przy czym proporcja płci osób napływających, jak i odpływających zależała od kierunku przemieszczeń. Przykładowo z powiatów sąsiednich z miast napływało nieco więcej mężczyzn niż kobiet, a z terenów wiejskich zdecydowanie w strumieniu migracyjnym przeważały kobiety. Z Warszawy nieco więcej przybywało kobiet niż mężczyzn, zaś z pozostałych terenów Polski dalej położonych więcej napływało mężczyzn. Mamy zatem do czynienia z pewnymi prawidłowościami w napływie ludności według płci. W odpływie do miast powiatów sąsiednich przeszło dwukrotnie więcej przeniosło się kobiet niż mężczyzn, zaś na tereny wiejskie mniej więcej tyle samo kobiet, co i mężczyzn. Do Warszawy odpłynęło nieco więcej kobiet. Na pozostałe tereny Polski do miast przenieśli się więcej mężczyzn, a na tereny wiejskie kobiet. W sumie saldo migracji według płci z poszczególnymi terenami wyglądało w 2000 r. następująco:

powiaty sąsiednie	M	K	Razem
miasto	73	21	94
wieś	-15	- 1	-16
Warszawa	44	50	94
pozostałe tereny:			
miasto	26	27	53
wieś	31	14	45
zagranica	8	13	21
razem	167	114	281

Zatem gmina Grodzisk Maz. jako całość (miasto + wieś) uzyskała w saldzie zdecydowaną przewagę mężczyzn nad kobietami. Zwłaszcza ta przewaga uwidoczniła się z miastami powiatów sąsiednich.

Oczywiście ważny jest tu wiek osób migrujących. Zarówno w napływie, jak i odpływie największy udział miała grupa osób licząca 18–29 lat. Szczególnie duży był udział tej grupy wieku w odpływie, podobnie zresztą jak i grupy wieku 30–39 lat, przy minimalnym udziale dzieci w wieku 0–17 lat. Natomiast w napływie co czwarta osoba nie przekraczała 18 lat. Oznacza to, że na teren gminy napływało dużo rodzin rozwojowych z dziećmi, które zgłaszają dodatkowy popyt na usługi oświatowe i usługi związane z zagospodarowaniem wolnego czasu. Bardziej wymownie obciążenie dziećmi w wieku do 17 lat osób w wieku 18–59 lat odzwierciedla wskaźnik obciążenia. Mianowicie na 100 osób dorosłych w napływie przypadają 39 dzieci, zaś w odpływie zaledwie 10. Czyli napływ miał charakter bardziej rodzinny niż odpływ. Dlatego w saldzie migracji przeszło połowę stanowiły dzieci i młodzież do 17 lat, a minimalne były udziały osób w wieku powyżej 40 lat (tab. 4), przy czym przemieszczenia osób w wieku powyżej 60 lat bilansują się.

Tabela 4 Struktura wieku ludności migrującej Grodziska Maz. (miasto+wieś) w 2000 roku

Grupa wieku	Napływ	Odpływ	Saldo	Struktura %		
				Napływ	Odpływ	Saldo
0–17	203	41	162	25,6	8,1	55,7
18–29	252	183	69	31,8	36,5	23,7
30–39	140	110	30	17,7	22,0	10,3
40–49	86	65	21	10,9	13,0	7,2
50–59	48	40	8	6,0	8,0	2,7
60 i więcej	63	62	1	8,0	12,4	0,4
Razem	792	501	291	100	100	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z ewidencji ludności.

Wśród napływających był duży udział osób z wykształceniem wyższym¹¹, zwłaszcza kobiet, ale największy oczywiście z wykształceniem średnim, a stosunkowo niewielki z wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym. Wśród mężczyzn napływających najwyższy był udział osób o wykształceniu średnim, a następnie z zasadniczym zawodowym. Zatem w napływie kobiety charakteryzowały się względnie wyższym poziomem wykształcenia niż mężczyźni.

Najważniejsza przyczyna napływu ludności dorosłej to znalezienie pracy. W następnej kolejności to otrzymanie (kupno) mieszkania. Zawarcie małżeństwa jako powód zamieszkania był ważniejszy dla kobiet niż mężczyzn. Oczywiście przyczyny migracji są bardziej złożone niż podają to osoby na drukach meldunkowych, które stały się podstawą powyższych stwierdzeń. Przykładowo fakt zawarcia małżeństwa jest przyczyną bezpośrednią, ale fakt wyboru miejsca zamieszkania współmałżonka musi się łączyć jeszcze z innymi czynnikami, takimi jak lepsze warunki mieszkaniowe, wyższe zarobki (np. męża) itp.

¹¹ Karty ewidencyjne wymeldowania nie posiadają informacji odnośnie wykształcenia osób.

Wpływ migracji na wzrost liczby ludności

Ludność danej miejscowości może się zwiększać dzięki dodatniemu saldu migracyjnemu, jak i przyrostowi naturalnemu ludności. Mogą w tym zakresie zachodzić różne relacje, o których szerzej w innych opracowaniach¹². W tej części artykułu przedstawimy najpierw rozwój ludności gminy, a następnie postaramy się wykazać rolę salda migracji i przyrostu naturalnego w przyroście rzeczywistym miasta i gminy. Dane zawarte w tab. 5 wskazują, że przyrost rzeczywisty ludności miasta Grodzisk Maz. był największy w latach 1970–1980. W tej dekadzie ludność powiększyła się o 3,2 tys., podczas gdy w następnym dziesięcioleciu o 1,9 tys., a w latach 1950–1970 o 4,5 tys. Po 1990 r. przyrost rzeczywisty ludności w mieście był znikomy, bo w całym dziesięcioleciu przybyło zaledwie 400 mieszkańców. W sumie w okresie 50 lat ludność Grodziska Maz. wzrosła o 9,2 tys. Jeśli chodzi o tereny wiejskie gminy Grodzisk Maz. to tylko wyraźny przyrost mieszkańców zanotowano w latach 1950–1960 (o 700 osób) i w latach 1990–2000 o 600 osób.

Tabela 5. Ludność miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki w latach 1950–2000

Lata	Ogółem w tysiącach		
	Miasto + Wieś	w tym:	
		Miasto	Wieś
1950	23,7	16,0	7,7
1960	27,3	18,9	8,4
1970	29,3	20,5	8,8
1980	32,2	23,3	8,9
1990	33,5	25,2	8,3
1991	33,8	25,4	8,4
1992	33,8	25,4	8,4
1993	33,8	25,4	8,4
1994	33,8	25,4	8,4
1995	33,8	25,3	8,5
1996	33,8	25,3	8,5
1997	33,9	25,3	8,6
1998	34,1	25,5	8,6
1999	34,4	25,7	8,7
2000	34,6	25,7	8,9

W całym pięćdziesięcioleciu liczba ludności na wsi tej gminy wzrosła zaledwie o 1,3 tys. Warto zauważyć, że w ostatniej dekadzie XX wieku przyrost rzeczywisty ludności na wsi i w mieście był wyrównany, podczas gdy w latach poprzednich wzrost ludności następował głównie w Grodzisku Maz., czyli w wyniku zmieniających się wa-

¹² T. Pakulska, W. Rakowski, *Przeobrażenia układów ludnościowych w Polsce w latach 1989–1999*, „Biuletyn” IGS nr 1–4/1999 oraz T. Pakulska, W. Rakowski, *Typologia województw z punktu widzenia rozwoju ludności w latach 1989–1993*, „Studia Demograficzne” nr 1/1995.

runków ogólnocywilizacyjnych rośnie znaczenie terenów wiejskich jako miejsca zamieszkania stałego bądź też czasowego (domy letniskowe lub tak zwane drugie domy). Niemniej jednak w całej drugiej połowie XX wieku rosła różnica w potencjałach demograficznych między miastem i wsią (tab. 5). Konfrontując dane liczbowe w okresach pięcioletnich dotyczące salda migracji ludności miasta Grodzisk Maz. z przyrostem naturalnym (tab. 6) widać, że w latach 1976–1980 przyrost naturalny był dwukrotnie wyższy od salda migracji, zaś w następnym pięcioleciu sytuacja była odwrotna – saldo migracji było dwukrotnie niższe od przyrostu naturalnego.

Tabela 6. Kształtowanie się przyrostu naturalnego i migracji ludności miasta Grodzisk Maz. w latach 1976–2000

Rok	Urodzenia	Zgony	Przyrost natural.	Zameldowania		Wymeldowania		Saldo ogółem
				wew.	zagan.	wew.	zagan.	
1976	411	247	164	1220	-	524	-	696
1977	376	271	105	587	2	547	-	42
1978	365	227	138	490	3	785	-	-292
1979	384	236	148	572	-	617	-	- 45
1980	386	302	84	468	-	557	-	- 89
1981	359	244	115	696	-	558	-	138
1982	395	257	138	690	-	497	2	191
1983	449	290	159	708	3	408	-	303
1984	354	321	33	538	-	397	-	141
1985	401	324	77	630	6	354	-	282
1986	362	320	42	609	-	399	-	210
1987	359	304	55	669	1	375	-	295
1988	288	287	1	609	3	584	-	28
1989	287	298	-11	391	-	396	-	5
1990	311	277	34	410	1	288	-	123
1991	260	346	-86	309	-	263	-	46
1992	301	319	-18	512	9	313	-	208
1993	221	313	-32	507	5	426	-	86
1994	274	332	-58	394	10	285	15	104
1995	233	314	-81	377	8	385	10	10
1996	300	286	14	412	2	328	14	72
1997	219	301	-82	545	2	387	7	153
1998	247	283	-36	551	5	331	-	225
1999	194	268	-74	574	-	342	-	232
2000	219	278	-59	548	-	379	-	169
1976–80	1922	1283	639	3337	5	3030	-	312
1981–85	1958	1436	522	3262	9	2214	2	1056
1986–90	1607	1486	121	2688	5	2042	-	651
1991–95	1289	1624	- 275	2099	32	1432	25	434
1996–00	1179	1416	- 237	2630	9	1767	21	851

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 1986–1990 w znikomym już stopniu na przyrost rzeczywisty ludności Grodziska Maz. wpłynął przyrost naturalny, a w latach 1991–1995 jedynym czynnikiem, który wpływał na przyrost ludności były migracje, ponieważ w tym okresie zanotowano ubytek naturalny, który również ujawniał się w następnym pięcioleciu. Ubytek naturalny powodowany większymi zgonami niż urodzeniami od 1991 r. był rekompensowany w Grodzisku Maz. dodatnim saldem migracyjnym ludności.

Jeśli chodzi o tereny wiejskie gminy Grodzisk Maz., to do 1990 r. zdecydowanie przeważał odpływ ludności nad napływem. W latach 1991–1995 istniała niewielka przewaga napływu nad odpływem (tab. 7), a w latach 1996–2000 napływ zdecydowanie przewyższał odpływ ludności. Jednocześnie do 1990 r. istniała na tych terenach przewaga urodzin nad liczbą zgonów ludności, od 1991 r. zauważany jest ubytek naturalny ludności, a przyrost rzeczywisty jest podtrzymywany dzięki napływowi ludności.

Typy rozwoju ludności

Jak już wcześniej stwierdziliśmy badanie zmian liczby ludności na poszczególnych terenach pozwala jednocześnie odpowiedzieć na pytanie, czy dany obszar rozwija się pod względem gospodarczym.

Analiza zmian liczby ludności pozwala więc odpowiedzieć na pytanie, czy przyrost rzeczywisty ludności odzwierciedla rozwój gospodarczy, a ubytek – stagnację.

W celu dokonania oceny wpływu poszczególnych składników przyrostu rzeczywistego ludności na jego zmiany w układzie przestrzennym posłużymy się nieco zmodyfikowaną metodą J.W. Webba¹³.

W metodzie tej zakłada się, że zmiany ludności w przestrzeni są wynikiem różnych kombinacji przyrostu naturalnego oraz ruchu migracyjnego i wyrażają trzy podstawowe tendencje, tj. wzrost, ubytek, stabilizację. Każdy z tych procesów kształtuje się pod wpływem różnych relacji przyrostu naturalnego i ruchu migracyjnego (saldo migracji).

Wyróżnia się 4 typy zmian, wskazujące przyrost ludności i 4 typy zmian charakteryzujące się ubytkiem ludności.

Wzajemne relacje przyrostu naturalnego i salda migracji powodujące przyrost ludności są podstawą do określenia następujących typów przyrostu rzeczywistego ludności:

Typ A – przyrost naturalny przewyższa straty migracyjne,

Typ B – przyrost naturalny przewyższa przyrost migracyjny,

Typ C – przyrost migracyjny przewyższa przyrost naturalny,

Typ D – dodatnie saldo migracji przewyższa ubytek naturalny.

Z kolei kombinacje prowadzące do ubytku ludności są następujące:

Typ E – ubytek naturalny ludności jest większy od przyrostu migracyjnego,

Typ F – ubytek naturalny przewyższa ujemne saldo migracji,

Typ G – ujemne saldo migracji jest większe od ubytku naturalnego,

Typ H – ubytek migracyjny przewyższa przyrost naturalny.

¹³ Porównaj odnośnik 12.

Tabela 7. Kształtowanie się przyrostu naturalnego i migracji ludności gminy Grodzisk Maz. w latach 1976–2000 (wieś)

Rok	Urodz.	Zgony	Przyr. natural.	Zameldowania		Wymeldowania		Saldo
				wew.	zagr.	wew.	zagr.	
1976	115	76	39	217	-	500		-283
1977	185	93	92	216	-	339		-123
1978	186	94	92	191	-	268		- 77
1979	183	99	84	149	1	328		-178
1980	173	79	94	201	1	306		-104
1981	185	91	94	185	1	321		-135
1982	159	93	66	193	-	346		- 153
1983	174	85	89	157	-	255		- 98
1984	159	81	78	158	-	244	1	- 86
1985	154	88	66	119	-	194		- 75
1986	126	88	38	141	-	211		- 71
1987	121	108	13	150	-	233		- 83
1988	116	101	15	115	-	238		- 123
1989	95	105	- 10	116	-	155		- 39
1990	99	104	- 5	97	-	133		- 36
1991	134	116	18	71	-	122		- 51
1992	88	108	- 20	159	7	167		- 1
1993	102	135	- 33	183	-	130		53
1994	114	110	4	127	1	92		35
1995	102	92	10	137	-	156		- 19
1996	41	115	- 74	163	-	130		33
1997	142	76	66	227	1	158		70
1998	68	90	- 22	179	2	118		63
1999	121	113	8	269	-	109		160
2000	104	114	- 10	244	-	122		122
1976–1980	842	441	401	974	2	1741		- 765
1981–1985	831	438	393	812	1	1360		- 547
1986–1990	557	506	51	619	-	970		- 352
1991–1995	540	561	- 21	677	8	667	1	17
1995–2000	476	508	- 32	1082	11	637	1	448

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W wypadku stabilizacji ludności, wzajemne relacje wyróżnionych cech kształtują się w następujący sposób:

Typ I – ujemne saldo migracji jest równoważne dodatnim przyrostem naturalnym,

Typ M – ujemny przyrost naturalny jest kompensowany dodatnim saldem migracji.

Ze względu na to, że z roku na rok zachodzą duże zmiany w relacjach przyrost naturalny – saldo migracji do analizy przyjmujemy okresy pięcioletnie. Miasto Grodzisk i gmina (wieś) charakteryzowały się w poszczególnych okresach następującymi typami:

	miasto	wieś
1976–1980	B	H
1981–1985	C	H
1986–1990	C	H
1991–1995	D	M
1996–2000	D	D

Widać więc, że zarówno miasto, jak i tereny wiejskie charakteryzowały się zmiennym typem rozwoju ludności. Sprawą interesująca jest, że w ostatnim okresie pięcioletnim zarówno miasto, jak i gmina przedstawiają podobny typ rozwojowy. Większe oczywiście zmiany w analizowanym okresie nastąpiły na wsi niż w mieście.

Zakończenie

Analiza migracji ludności miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki wykazała rosnącą atrakcyjność osiedleńczą omawianego obszaru. Jednocześnie zaobserwowano w latach 1976–2000 olbrzymie zmiany, jakie zaszły w przyroście naturalnym ludności i w zmianie składników wpływających na przyrost rzeczywisty. W ostatnim analizowanym pięcioletniu czynnikiem decydującym o przyroście rzeczywistym ludności było dodatnie saldo migracji, saldo to przyczynia się do „odmładzania” mieszkańców miasta i gminy. Zachodzi oczywiście pytanie, jak długo będzie trwał proces zasiedlania miasta i gminy? czy w następnych kilku latach będą zachodzić podobne tendencje, jak w latach 1996–2000? Rosnące koszty utrzymania ludności w Warszawie oraz starzenie się ludności stolicy i przychodzenie na emeryturę będą powodować napływ mieszkańców do strefy podmiejskiej. Ponadto korzystne położenie miasta i gminy Grodzisk Maz. w aglomeracji warszawskiej, wolne zainwestowane tereny będą czynić ten obszar atrakcyjnym dla osadnictwa.

Migrations of the Population of the Grodzisk Mazowiecki Commune between 1990 and 2000

Summary

The subject of the survey is the migrations of the population of the town Grodzisk Macowiecki and the Commune's rural areas. The Authors analyse the migration against the birth rate to consequently prove that, after the year 1995, the settlement attractiveness of both the urban and the rural areas of the Commune has constantly been on the increase. Simultaneously, the natural birth rate has been falling, so the only source of population growth, both in the urban and the rural areas, are migrations. As a result of the most recent population movements, the Commune has recorded an increase in the proportion of middle-aged members and children/juniors under 17 years of age.